

Dogmatiek voor iedereen

Almatine Leene & Wim Markus

DOGMATIEK VOOR IEDEREEN

Weten wat je gelooft

Uitgeverij Jes!
Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan
De Nieuwe Bijbelvertaling ©2004/2007 Nederlands
Bijbelgenootschap Haarlem, tenzij anders aangegeven

ISBN 978 90 239 7093 4
NUR 700

Ontwerp omslag Flashworks
Vormgeving binnenwerk: Anton Sinke, www.antonsinke.nl

© 2016 Uitgeverij Jes! – Zoetermeer
www.jesvoorjou.nl

Uitgeverij Jes! is een samenwerking tussen
Uitgeverij Boekencentrum en de HGJB

Alle rechten voorbehouden

INHOUD

- 11 **Inleiding. Wat is dogmatiek?**
- 13 Theologie en dogmatiek
- 15 Waarom zou je dit boek lezen?
- 17 **Hoofdstuk 1. Ik geloof, geloof ik...**
- 18 God leren kennen
- 18 Voor God kiezen
- 19 God ervaren
- 20 Twijfel in soorten
- 23 De hulp van argumenten
- 25 **Hoofdstuk 2. Waarom zou je geloven?**
- 26 Acht argumenten om in God te geloven
- 26 1 *Geloven geeft een verklaring voor de oorsprong van schoonheid en complexiteit van de schepping*
- 27 2 *Geloven geeft een verklaring voor ons morele besef*
- 28 3 *Geloven vervult onze diepste verlangens*
- 29 4 *Geloven geeft antwoord op basisvragen in ons leven*
- 29 5 *God laat zich kennen*
- 31 6 *Geloven ‘werkt’ in de levens van mensen*
- 32 7 *Gods verlossingsplan past bij onze diepste levensvragen*
- 33 8 *Het is waar*
- 35 **Hoofdstuk 3. De Bijbel als betrouwbare bron**
- 37 Ontstaan van de Bijbel
- 39 *Goddelijk en menselijk boek*
- 40 *Canonvorming*
- 41 Betrouwbaarheid van de Bijbel
- 41 *Is de tekst betrouwbaar?*
- 43 *De goede bijbelboeken?*
- 43 *Argumenten voor de betrouwbaarheid van het Oude Testament*
- 47 *Argumenten voor de betrouwbaarheid van het Nieuwe Testament*

-
- 47 *Betrouwbare schrijvers van betrouwbare gebeurtenissen*
48 *Andere argumenten*
51 *Betrouwbaarheid en gezag van bijbelse leefregels*
51 *Vertrouwen*
52 *Onderscheid maken*
52 *Betekenis en bedoeling*
54 *Gevoel als norm?*
54 *Helpende gesprekken*

56 **Hoofdstuk 4. Wie is God de Drie-ene?**

- 56 *Wie is God?*
58 *Drie-eenheid in de Bijbel*
59 *Eenheid en specialisme*
62 *Drie-eenheid in soorten*
62 *Meer of minder God?*
64 *Oost en West*
64 *Wie is de belangrijkste?*
66 *Betekenis voor jou*
66 *God is dichtbij*
67 *God is een mysterie*
68 *Andere godsdiensten*

70 **Hoofdstuk 5. God de Vader en zijn schepping**

- 71 *Schepping*
72 *Ook evolutie?*
75 *Niet alleen werk van de Vader*
76 *Sporen van de Schepper*
76 *Buitenaards leven?*
79 *Eén dag rust*
81 *Geloof en wetenschap*
81 *Twee brillen*
82 *Twee voorbeelden*
83 *Gods voorzienigheid en het lijden*
85 *Hoe almachtig is God?*
86 *Kwetsbare aarde*
87 *Alleen toelating?*
89 *Het echte heil*
90 *Alles doen meewerken*

93 **Hoofdstuk 6. Jij als Gods schepsel en zijn leiding**

- 94 *Jijzelf als Gods unieke schepping*
95 *Relaties, jouw intellect en je bezigheden*

96	<i>Roze of blauwe muisjes</i>
97	<i>Afhankelijkheid en stereotypen</i>
98	Hoe fout het ging
98	<i>Schaamte en schuld</i>
100	<i>Wat is zonde precies?</i>
100	<i>In zonde ontvangen en geboren</i>
101	Een nieuw mens
103	Gods leiding van jouw leven
103	<i>Misverstanden</i>
105	<i>Geestelijke oefeningen</i>
106	<i>Wegwijzers: 7xB</i>
107	<i>Verkeerde beslissing?</i>
109	Hoofdstuk 7. God de Zoon en jouw redding
110	God en mens
111	<i>Honderd procent mens, honderd procent God</i>
113	Geboren uit een maagd?
114	<i>Hoe verklaar je dat?</i>
115	Jezusbeelden in de vier evangeliën
115	<i>Synoptische evangeliën</i>
117	Het leven van Jezus in chronologische volgorde
117	<i>Het leven van Jezus</i>
118	<i>Het sterven van Jezus</i>
119	<i>De betekenis van zijn sterven</i>
119	<i>Overwinningsmodel</i>
120	<i>Offermodel</i>
121	<i>Voorbeeldmodel</i>
121	<i>Opgestaan uit de dood</i>
123	<i>Hemelvaart</i>
125	Excurs bij hoofdstuk 7: Een plaats voor de hemel
126	<i>'Hoger' dan de blauwe luchten</i>
126	<i>Meer ruimte nodig</i>
129	<i>Hemelvaart</i>
131	Hoofdstuk 8. God de heilige Geest en jouw leven
132	Wie de Geest is
132	<i>Schepper van leven</i>
132	<i>Toeruster van mensen</i>
133	<i>Schenker van goddelijke kracht</i>
133	<i>Transformeerder van mensen</i>
134	<i>De Geest en de Drie-eenheid</i>

-
- 135 Hoe Hij in je werkt
136 *De Geest geeft geloof*
136 *De Geest geeft bevrijding*
136 *De Geest maakt je een mooi mens*
137 *De Geest bidt voor je*
137 *De Geest verbindt ons aan elkaar*
138 Wat Hij geeft
138 *Vrucht van de Geest*
141 *Gaven van de Geest*
142 *Genezing en klanktaal als speciale gaven*
143 *Doop met de heilige Geest?*
145 *Zonde tegen de heilige Geest*

147 **Hoofdstuk 9. Gods verkiezing en jouw keuze**

- 147 *Vooraf*
149 Gods verkiezing
150 *Uitverkiezing van eeuwigheid*
150 *Leer van de kerk*
152 *Geen passende woorden*
153 *Mysterie en uitkomst*
153 *Kun je het weten?*
155 Kunnen Gods keuze en jouw keuze samengaan?
156 *God is eerlijk*
157 *Onze keuze*
157 *Ervaring*
158 *Liever loven*

160 **Hoofdstuk 10. De kerk en andere hulpmiddelen**

- 161 *Mysterie*
162 Wat de kerk is
163 *Gemeenschap van aanbidders*
163 *Gemeenschap van onderlinge liefde en zorg*
164 *Gemeenschap van getuigen*
165 *Gemeenschap van leerlingen*
166 *Gemeenschap van Gods nieuwe Rijk*
167 *Gemeenschap van man en vrouw, jong en oud, rijk en arm, wit en zwart, geleerd en ongeleerd*
168 *Gemeenschap van luisteraars*
169 *Gemeenschap van heiligen*
169 Sacramenten
170 *Gods genade: nauwelijks te geloven*
171 *Het extra?*
171 *Teken en zegel van genade*

172	<i>Samenvatting (doop)</i>
176	<i>Samenvatting (avondmaal)</i>
177	<i>Vier verbindingen</i>
178	Ambtsdragers in de kerk
181	Hoofdstuk 11. In gesprek met God
181	Bidden in soorten
183	<i>Bidden op verschillende manieren</i>
184	Heeft bidden zin?
186	Gebedsgenezing
187	<i>Gave en geloof</i>
188	Altijd verhoring?
191	Hoofdstuk 12. Wat komen gaat
192	Het sterven overslaan?
193	Tussen heengaan en opstaan
195	Gods beoordeling
196	Het eindoordeel
199	Het nieuwe dat komt
200	<i>Wanneer?</i>
202	<i>Er gaat iets mee</i>
203	<i>Geen vernieling, maar vernieuwing</i>
205	<i>Met wat voor lichaam?</i>
206	<i>Herkenning?</i>
207	<i>Wat zullen we dan doen?</i>
208	<i>Altijd feest</i>
212	Begrippenverklaring
219	Register van begrippen

Uitleg iconen

Tussen de lopende tekst vind je regelmatig gedeelten die inspringen en aangegeven worden met een klein plaatje (icoon). Hieronder staan deze iconen op een rij met de betekenis ervan. Na zo'n gedeelte gaat de lopende tekst weer verder.

Soms is het duidelijker om de lopende tekst van een bepaald gedeelte eerst helemaal te lezen en daarna de gedeelten ertussen die met een icoon staan gemarkeerd.

Hier vind je een casus of een voorbeeld als verduidelijking.

De genoemde bijbelgedeelten sluiten aan bij wat je zojuist gelezen hebt.

Het filmpje dat hier staat beschreven is een extra toelichting. Gebruik de QR-scanner op je mobiel.

Deze gedeelten geven je extra informatie. Ze zijn bedoeld als verdieping van wat je zojuist gelezen hebt.

Wie zich nog meer wil verdiepen in het thema van dit hoofdstuk vindt hier passend leeswerk.

INLEIDING

WAT IS DOGMATIEK?

Stroomstoring

Heb je wel eens een stroomstoring meegemaakt? In Nederland komt dat niet zoveel voor, maar in landen zoals Zuid-Afrika of India regelmatig. Overdag merk je daar weinig van. Alhoewel, als je computer uitvalt en je de deadline van je opdracht daardoor niet haalt, is dat knap vervelend. Als je vervolgens een kopje thee wilt zetten, beseft je dat de waterkoker het niet doet en iets verwarmen in de magnetron is er ook niet bij. Als het donker en koud is, is een stroomstoring nog vervelender. Met een gaslampje of zaklamp op je mobiel kun je nog wel iets zien, maar daarmee douchen of je kamer opruimen gaat lastig. Binnen de kortste keren trek je de dikste trui aan die je hebt. Op zo'n moment is het ook niet aan te raden de weg op te gaan: stoplichten werken niet en er is geen straatlantaarn die het doet.

Elektriciteit maakt een groot verschil in ons leven. Dat beseft je vaak pas als er een stroomstoring is. In de tijd van de Bijbel kende men helemaal geen stroom. Het was overal pikdonker zodra de zon onder was. Als Johannes zijn boek begint met Jezus het Licht te noemen, spreekt dat de lezers direct aan. In het donker was het levensgevaarlijk: wilde dieren en rovers waren overal. Licht kon je leven redden.

Volgens de theoloog Karl Rahner (1904-1984) kun je een dogma ook vergelijken met een straatlantaarn. Om die vergelijking te begrijpen is het goed om eerst te bespreken wat het woord 'dogma' betekent. Dat woord is Grieks en betekent leerstelling en mening. Een leerstelling is bijvoorbeeld dat Jezus is opgestaan. Toch komen we over de betekenis daarvan verschillende meningen tegen. Daarom zijn beide betekenissen van het woord 'dogma' belangrijk. Als iets een dogma wordt genoemd, betekent dat niet dat daarmee de gesprekken ophouden. Het dient als een hulpmiddel om erover te spreken, niet als een stok om mee te slaan. Als dat het geval is dan is een dogma als een straatlantaarn die de weg wijst.

'Dogma's zijn als straatlantaarns. Ze helpen de weg te vinden in het duister. Maar alleen dronkenlappen klampen zich eraan vast.'

Karl Rahner

Dogma in de Bijbel

Ook in de Bijbel komt het woord 'dogma' voor. In Lucas 2:1 komen we het tegen als een bevel van de keizer. In Handelingen 16:4 verwijst het naar de besluiten die op de vergadering van de apostelen zijn genomen. Ook wordt het woord in Efeziërs 2:15 en Kolossenzen 2:14 gebruikt om naar de geboden van Mozes te verwijzen. Aan het begin van de kerkgeschiedenis is er al sprake van systematisch nadenken over het geloof, maar de benaming dogmatiek voor de wetenschappelijke studie naar wat geloof is, werd pas gangbaar vanaf de zeventiende eeuw.

In de Bijbel gaat het over Jezus, over het ontstaan van leven, mensen, de toekomst van de wereld, en nog veel meer. Die thema's zijn niet geordend per onderwerp. Een boek dat probeert om alle belangrijke onderwerpen uit Gods Woord te bespreken en samen te vatten noemt je een dogmatiek. Het is prettig als je verschillende onderwerpen puntsgewijs kunt nagaan. Helemaal omdat het er soms op lijkt of bijbelteksten elkaar tegenspreken. Bijvoorbeeld over Gods liefde en zijn oordeel, of over de kinder- en volwassendoop. Dan is het goed om alle bijbelpassages over dat onderwerp naast elkaar te leggen en te lezen wat mensen in de kerkgeschiedenis daarover hebben gezegd. Op die manier kun je je mening vormen en daarover met anderen in gesprek gaan. Zo kunnen de onderwerpen in dit boek ook een licht bieden op je levenspad en je meer leren over geloven.

Vaak kent een dogmatiek minimaal zes thema's: De Bijbel, God, Jezus Christus, de mens, de kerk en de toekomst. Dit boek heeft twaalf hoofdstukken. Dat betekent dus dat we sommige thema's hebben toegevoegd. Meestal begint een dogmatiek met redenen om te geloven en eindigt het met Gods toekomst. Voor andere hoofdstukken is het minder makkelijk om de volgorde te bepalen. Zo kun je erover discussiëren of je eerst de Bijbel bespreekt en daarna wie God is, of andersom. Aan de ene kant is de Bijbel de bron van onze kennis, maar God bestond al voor er een woord over Hem was geschreven. In dit boek is gekozen om eerst Gods Woord te bespreken, maar dat wil niet zeggen dat die keuze een volgorde van belangrijkheid laat zien.

Dogmatieken in Nederland

In Nederland zijn verschillende dogmatieken verschenen. Bijvoorbeeld *Christelijke dogmatiek*, geschreven door Cees van der Kooi en Gijsbert van den Brink in 2012. *Gegrond geloof* waaraan verschillende schrijvers deelnamen verscheen in 1996. Een wereldwijd bekend geworden dogmatiek met de titel *Christelijk geloof* schreef Hendrikus Berkhof in 1973. Verder noemen we nog *Beknopte Gereformeerde dogmatiek* van J. van Genderen en W.H. Velema in 1992 en *De Gereformeerde Dogmatiek* van ds. G.H. Kersten.

Ben Wentsel heeft een dogmatiek geschreven waarin hij het gesprek met de Islam aangaat. Dat boek draagt de titel: *Hij-is-er-bij. Handboek bijbelse geloofsleer*.

Een oudere, invloedrijke dogmatiek in Nederland is die van Herman Bavinck. Het eerste deel van vier verscheen in 1895 en de serie kreeg de titel: *Gereformeerde dogmatiek*.

Sommige dogmatieken beslaan een boek, andere dus meerdere delen. Van de reeks van W.J. Ouweneel verscheen in 2013 het laatste van de twaalf delen. Ook Bram van de Beek werkt al vanaf het jaar 2000 aan een reeks dogmatische boeken die de titel *Spreeken over God* draagt.

'Dogmatiek is niet anders dan een poging een beetje fatsoenlijk te praten over de verhouding God, mens en wereld.'

Cees van der Kooi

Theologie en dogmatiek

Dogmatiek maakt onderdeel uit van de theologie. Daarom is het belangrijk kort te bespreken wat theologie precies is. Theologie is een wetenschap die nadenkt over God en de goddelijke openbaring in de Bijbel bestudeert. Met 'openbaring' bedoelen we dat God zichzelf bekendmaakt door Jezus, maar ook door zijn Woord en de schepping. Daarom gebruikt theologie ook de andere wetenschappen als bron om kennis over God te vergaren. Verder kijkt de theologie ook naar de traditie, dat wil zeggen: zij bespreekt de gedachten van mensen door de eeuwen heen over God en zijn Woord. En als laatste spelen ervaring en praktijk ook een belangrijke rol. Ten slotte kan theologie niet om de werkelijkheid van elke dag heen en is zij belangrijk voor de praktijk.

Vier bronnen voor theologie

Patrick Nullens en Raymond Volgers bespreken in hun boek *Tussen twee werelden. Een kennismaking met de christelijke theologie* vier theologische bronnen die teruggaan op de theologie van John Wesley (1703-1791): Bijbel, traditie, rede en ervaring. Ze leggen uit dat deze vier bronnen zorgen voor evenwicht, want op zichzelf zijn ze eenzijdig. Als je slechts gericht bent op het verstand (rede) kan het gebeuren dat je alles wat niet te bevatten is als onwaar ziet. Vooral sinds de Verlichting (een tijdperk rond de 17^e en 18^e eeuw waarin wetenschap en intellectuele uitwisseling centraal stonden) is dit denken populair geworden. Daar tegenover staat ervaring. Als dat de enige bron is, raakt theologie ongeloofwaardig. Ook de traditie kan niet als de enige autoriteit gelden, want daardoor doe je de theologie tekort. Als laatste kan – los van de andere drie bronnen – zelfs de Bijbel verkeerd worden gebruikt. Het kan vroom klinken als je alleen het Woord als autoriteit ziet, maar je doet meer recht aan de Bijbel als je bij het bestuderen daarvan ook uit de andere bronnen put.

Theologie is geen geïsoleerde wetenschap. Twee wetenschappen die verwant zijn aan theologie zijn de godsdienstwetenschappen en de filosofie. Godsdienstwetenschap, ook wel religiewetenschap genoemd, houdt zich vooral op een beschrijvende manier bezig met verschillende godsdiensten. De theologie moet zich tot deze wetenschap verhouden, want je kunt niet de ogen sluiten voor andere religies. Ook filosofie heeft een nauwe verbintenis met theologie. Historisch gezien gaat deze wetenschap aan de theologie vooraf: al in de zesde eeuw voor Christus waren er in het westen filosofen. Filosofie betekent 'liefde voor de wijsheid' en daarom wordt ze ook wel wijsbegeerte genoemd. Filosofie zoekt naar de diepere zin en samenhang van alles wat waar te nemen is. Dat doet de theologie ook. Daarom zijn veel theologen ook filosofen. Te denken valt aan de Afrikaan Aurelius Augustinus (354-430), de Italiaan Thomas van Aquino (1225-1274), en de Deen Søren Kierkegaard (1813-1855). Bij de filosofie zijn de Bijbel en God niet het uitgangspunt, maar het eigen rationele vermogen. Wel bespreekt de filosofie het bestaan van God. Bij de theologie vormen de Bijbel en God wel het onderwerp en uitgangspunt. Binnen de theologie zijn verschillende afdelingen te onderscheiden. De studie theologie wordt aan een universiteit en hogeschool vaak opgedeeld in drie gebieden. In de begrippenverklaring achter in dit boek vind je een definitie van de vakken die hierna worden genoemd.

Uiteraard staan deze drie gebieden niet op zichzelf, ze hebben elkaar nodig. De dogmatiek valt onder de systematische theologie. Bij dat onderdeel worden thema's uit de Bijbel uitgelegd in hun verschillende verbanden en gaat het vooral om wat christenen belijden. Als je zegt dat God de Vader, Zoon en Geest

alle drie God zijn, probeert de systematische theologie die uitspraak uit te leggen en uiteindelijk ook te bepalen wat dit voor ons leven nu betekent. In de dogmatiek maakt men gebruik van de andere vakken die onder systematische theologie vallen, zoals kerkgeschiedenis, ethiek (geloofsleven), apologetiek (geloofsverdediging) en kerkrecht (regels van de kerk). Maar ook de andere onderdelen van de theologie, de bijbelwetenschappen en praktische theologie zijn nodig.

Onderdeel	vakken
Bijbelwetenschappen	Oude Testament, Nieuwe Testament, exegese, hermeneutiek, vertaling
Systematische theologie	Kerkgeschiedenis, dogmatiek, ethiek, apologetiek, kerkrecht
Praktische theologie	Pastoraat, liturgiek, gemeenteopbouw, missiologie, homiletiek, catechetiek, jeugdwerk

Waarom zou je dit boek lezen?

Misschien vind je het woord ‘dogmatiek’ erg droog, saai en ingewikkeld klinken. Niets is minder waar. Het is juist heel boeiend om een boek in huis te hebben dat een overzicht biedt van wat geloven inhoudt. Kennis opdoen over wat je gelooft en daarover nadenken is erg mooi om te doen. Sommige mensen willen niets van dogma’s weten omdat deze een levend geloof in de weg zouden staan. Dat kan soms wel zo zijn, maar dat hoeft niet: het kan juist je geloof versterken.

Iedereen heeft leerstellingen. Ook de uitspraak dat je die niet hebt is een leerstellige uitspraak. Het is altijd goed om leerstellingen te onderzoeken. En als iemand een andere mening heeft, is het goed om samen te zoeken naar wat de Bijbel zegt. Dat hoeft niet zo ingewikkeld te zijn, al is een dogmatiek meestal een moeilijk boek en vaak slecht leesbaar voor de niet-geschoolde theoloog. De titel van dit boek geeft aan dat het onze bedoeling is deze dogmatiek voor iedereen leesbaar te maken. Daarom vind je introductieverhalen, verdiepende gedeelten, verwijzingen naar filmpjes en boeiende citaten. Ook vind je aan het eind van een hoofdstuk suggesties voor boeken die je over dat onderwerp verder kunt lezen.

Calvijn over dogmatiek

Johannes Calvijn (1509-1564) was een Frans-Zwitserse theoloog die veel heeft betekend in de tijd van de Reformatie. In zijn bekendste boek *Institutie (onderwijzing) van de christelijke religie* schrijft hij dat het doel van dogmatiek is om kennis van God en van onszelf te krijgen. Je vindt in de *Institutie* meer dan zeventuizend bijbelcitaten, want volgens Calvijn moet een dogmatiek een echo zijn van bijbelteksten en

---

nog meer: een kader waardoor de Bijbel beter te begrijpen is. Zijn boek heeft hij geordend volgens de Apostolische Geloofsbelijdenis.

'Elke schrifttekst is door God geïnspireerd en kan gebruikt worden om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugdzzaam leven, zodat een dienaar van God voor zijn taak berekend is en voor elk goed doel volledig is toegerust.'

2 Timoteüs 3:16-17

De schrijvers van deze dogmatiek staan in de protestantse traditie en dat ga je waarschijnlijk ook merken. Dat wil niet zeggen dat we bepaalde thema's uit de weg gaan. Je geloof wordt juist verdiept als je in gesprek gaat met andere stromingen en denkwijzen. We hebben elkaar nodig in het nadenken over wie God is en alle andere onderwerpen die je in de Bijbel vindt.

Als regel wordt in dit boek de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) gebruikt. Wanneer in bepaalde gevallen een andere vertaling gekozen is staat dat aangegeven.

Graag willen we vier mensen met name bedanken die alle hoofdstukken gelezen en op een positieve manier van kritisch commentaar hebben voorzien. Het heeft ons bijzonder geholpen om dit boek te maken zoals het nu is. In alfabetische volgorde: prof. dr. G. van den Brink, Kelly Keasberry, prof. dr. W. Verboom en Herman van Wijngaarden.

We wensen je veel leesplezier!

Almatine Leene en Wim Markus
Stellenbosch / Bergschenhoek